

УДК 327(477+497.1)

UDC

DOI: 10.17223/18572685/54/16

СТВОРЕННЯ ТА ПЕРШІ РОКИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЮЗУ РУСИНІВ І УКРАЇНЦІВ ЮГОСЛАВІЇ

Г.В. Саган

Київський університет ім. Б. Грінченка
Україна, 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б
E-mail: galinasagan@gmail.com

Авторське резюме

Стаття розкриває діяльність Союзу русинів та українців Югославії (з кінця 90-х рр. XX ст. – Союз русинів і українців Сербії та Чорногорії), яку вела організація в перші десять років після свого створення (12 травня 1990 р.). Для презентації теми дослідження було проаналізовано звіти товариства, які публікувалися в періодичних виданнях союзу. Для вивчення долучаються інші матеріали періодики діаспори, котрі розкривають зміст роботи товариства, а також інтерв'ю з нинішнім керівником союзу Богданом Віславським. Союз був утворений з метою об'єднання української та русинської спільноти не тільки в Сербією, але й усіх їх представників на пост-югославському просторі. Організаційна робота союзу спрямовувалася на підтримку національних та культурних традицій русинів, українців, а також інших представників національних меншин, перш за все в Сербії. Свою діяльність товариство вело в тісному співробітництві з дипломатичними інститутами України в Сербії, мало активне спілкування з колегами з України. Робота Союз русинів та українців Сербії та Чорногорії в 90-е рр. XX ст. показав толерантність і боротьбу за збереження прав усіх національних меншин, які мешкали на постюгославському просторі.

Ключові слова: русини, українці, Сербія, Союз русинів та українців Югославії.

СОЗДАНИЕ И ПЕРВЫЕ ГОДЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЮЗА РУСИНОВ И УКРАИНЦЕВ ЮГОСЛАВИИ

Г.В. Саган

Киевский университет им. Б. Гринченко
Украина, 04212, Киев, ул. Тимошенко, 13-Б
E-mail: galinasagan@gmail.com

Авторское резюме

Статья раскрывает деятельность Союза русинов и украинцев Югославии (с конца 90-х гг. XX в. – Союз русинов и украинцев Сербии и Черногории), которую организация вела в первые десять лет после своего создания (12 мая 1990 г.). Для презентации темы исследования были проанализированы отчеты товарищества, которые публиковались в периодических изданиях союза. Для изучения темы задействованы другие материалы периодики диаспоры, раскрывающие содержание работы общества, а также интервью с нынешним лидером союза Богданом Виславским. Союз был образован с целью объединения украинцев и русинов не только Сербии, но и всего постюгославского пространства. Организационная работа союза была направлена на поддержку этнических и культурных традиций русинов, украинцев, а также других представителей национальных меньшинств, прежде всего в Сербии. Свою деятельность общество вело в тесном сотрудничестве с дипломатическими представительствами Украины в Сербии, имело активное общение с украинскими коллегами. Указанной деятельностью в 90-е гг. XX в. Союз русинов и украинцев Сербии и Черногории продемонстрировал толерантность и борьбу за сохранение прав всех национальных меньшинств, что населяют постюгославское пространство.

Ключевые слова: русины, украинцы, Сербия, Союз русинов и украинцев Югославии.

THE UNION OF RUSINS AND UKRAINIANS OF YUGOSLAVIA: CREATION AND FIRST YEARS OF ACTIVITY

G.V. Sagan

Borys Grinchenko Kyiv University
13-B Tymoshenko Street, Kyiv, 04212, Ukraine
E-mail: galinasagan@gmail.com

Abstract

The article discusses the activity of the Union of Rusins and Ukrainians of Yugoslavia (since the late 1990s the Union of Rusins and Ukrainians of Serbia and Montenegro) for the first ten years after its creation (May 12, 1990). The author analysed the reports of the fellowship published in the periodicals of the Union as well as other diaspora periodicals related to it. The Union aimed at unifying the Ukrainian and Rusin community not only in Serbia, but also in the post-Yugoslav space. The organizational work of the union was aimed at supporting the ethnic and cultural traditions of the Rusins, Ukrainians, as well as other representatives of national minorities, primarily in Serbia. The Union cooperated with the diplomatic institutions of Ukraine in Serbia, actively communicated with Ukrainian colleagues. In the 1990s, the Union of Rusins and Ukrainians of Serbia and Montenegro demonstrated tolerance and struggle for the preservation of the rights of all national minorities in the post-Yugoslav space.

Keywords: Rusins, Ukrainians, Serbia, the Union of Rusins and Ukrainians of Yugoslavia.

На території Сербії нині проживає понад 20 тис. русинів та українців, які досить часто ведуть спільну громадську та культурну діяльність, контактують з українським дипломатичними інституціями. Їхні предки почали переселятися на Балкани ще в середині XVIII ст. з прикарпатських сіл і селищ. За століття перебування далеко поза землями свого походження українці і русини зберегли свою ідентичність завдяки тому, що активно підтримували свої етнічні та релігійні традиції. Чистина русинів вважає себе українцями, за якими збереглася давня назва «русини», інші дотримуються думки, що русини – окремий східнослов'янський народ. Такі ж тенденції спостерігаються і в громадському та культурному житті українсько-русинської діаспори Сербії. Так, у травні 1990 р.

був створений Союз русинів і українців Югославії, який є прибічник ідеї, що русини в Югославії є частиною українського народу. Такої ж думки дотримується нинішня голова Союзу русинів-українців Сербії Богдан Віславський, який заодно вказуючи на те, що влада Сербії намагалася пропагувати окремішність двох етнічних груп (Інтерв'ю з головою). На противагу союзу та за підтримки югославського уряду противники ідеї етнічної єдності українців та русинів у грудні того ж року заснували «Руску матку» («Руську матицю»), яка сповідувала ідею окремішності русинів. Вона розпочала співпрацю з тими русинськими організаціями у Центральній Європі, які негативно ставилися до України (Рамач 2016b: 17).

Оскільки наша стаття присвячена створенню та діяльності Союзу русинів і українців Югославії (СРУЮ, а з кінця 90-х рр. – Союз русинів і українців Сербії і Чорногорії), то більш детально зупинимося на цих питаннях. Союз розпочав свою діяльність 12 травня 1990 р. як організація колективних членів БіГ, Хорватії та Сербії. До союзу вступили Союз спілки українців Боснії (Баня-Лука), Союз русинів і українців Хорватії (Вуковар), Культурно-мистецьке товариство ім. Тараса Шевченка (Баня-Лука), Культурно-мистецьке товариство ім. Івана Сенюка (Кула), загальноосвітня школа і гімназія ім. Петра Кузмяка (Руський Керестур) та інші громадські організації. Загалом колективними членами СРУЮ було 37 суб'єктів, а їхні лідери вважалися співзасновниками союзу. Найбільш відомі серед них Янко Сакач (Белград), Володимир Хромиш (Нові Сад), Сімеон Сакач (Нові Сад), Юліан Тамаш (Вербас), Славко Бурда (Загреб), Гавриїл Такач (Вуковар) та ін. (Сакач 2005: 2).

Очолив Союз русинський вчений з Нові Саду Юліан Тамаш, а його заступниками було обрано Теодора Фрицького та Євгена Палишина. Мета діяльності СРУЮ зводилася до публічної декларації і висловлення національних інтересів русинів та українців Югославії. Члени союзу вважали неправильно та історично неприйнятною позицію деяких інших організацій. Мова йде про «Руську матицю», котра згуртовувала русинів без українців, і Товариство української мови, літератури і культури, яке об'єднувало українців без русинів (Хроніка 2006: 1). Засновники союзу вважали, що досягнути своєї мети вони зможуть через забезпечення рівноправності українців та русинів. Союз створив президію, яка складалася з 15 осіб.

Працював союз за дев'ятьма напрямками, керівництво яких здійснювали спеціально створені комісії. Таким чином, діяльність здійснювалася в таких сферах: наука, інформування, міжнародна політика, культура, освіта, збереження культурно-історичної спадщини, матеріальна та фінансова справа, видавництво, сільське господарство (Румянцев 2008: 220).

Праця союзу спрямовувалася на захист ідеї історичної єдності та взаємності русинів та українців. Свою діяльність Союз розпочав зі святкування 100-річчя переселення українців до Прнявора (Боснія і Герцеговина). На урочисте засідання прибули почесні гості. Зокрема, це були владика Славомир Мікловш, а з України – поети Дмитро Павличко, Ростислав Братунь та Роман Лубківський. 22 серпня 1990 р. у Нові Саді Союз підписав договір про співпрацю з товариством «Україна» з Києва. 11 жовтня 1990 р. делегацію союзу прийняв член уряду СФРЮ Драгутін Зеленович, з яким лідери союзу обговорили основні напрями діяльності новоствореної організації українців Югославії (Сакач 2005: 2).

Через військові конфлікти, які розгорнулися на території Югославії на початку 90-х рр. XX ст., Союз русинів та українців Хорватії на знак підтримки незалежності Хорватії вийшов із союзу (15 листопада 1991 р.). Його приклад перебрали й деякі інші організації, тому СРЮЮ скасував систему колективного членства і перейшов до членства приватних осіб. Тоді союз нараховував майже 4000 членів (Сакач 2005: 5).

Попри всі складнощі, які породив процес розпаду СФРЮ, Союз русинів та українців Югославії намагався не припиняти свою діяльність, особливо в контексті співпраці з Україною. Спроба заручитися підтримкою країни свого походження вселяла сподівання на полегшення проблем, які виникали серед українців діаспори в ході військових конфліктів на югославських просторах. Що стосується творчої інтелігенції з України, то вони намагалися робити все можливе, аби діаспора відчула їхню підтримку та розуміння. Тоді пожвавішала культурна співпраця між Україною та українською спільнотою Югославії. 13–22 грудня 1991 р. Київ приймав делегацію союзу у складі Ю. Тамаша, Є. Кулеби, В. Хромишина. Сторони підписали план культурної співпраці на 1992 р. Від України цей документ підписав І. Драч.

Проте реалізувати план було непросто через військові події в Югославії, які 1992 р. ще більше загострилися (Саган 2012: 394). Практично весь 1992 р. пішов на зусилля союзу і України, спрямовані на підтримку українського населення на югославських просторах. Так, з обох сторін були численні звернення до міжнародної спільноти з проханням вплинути на події в Югославії, аби припинити страждання мирного населення, серед якого в зоні конфлікту опинилася велика кількість українців. Найскладніша ситуація склалася в таких населених пунктах, як Петровці, Міклошевці та Вуковар (Сакач 2005: 5). Також культурні заходи, в яких брали участь члени союзу, як правило, проходили на території України чи інших країн світу.

У подальші роки Союз русинів і українців Югославії відчув потребу та можливість свого розширення. Тому 24 червня 1994 р. було засно-

вано секцію союзу в Коцурі, яку очолив М. Цап. А 30 червня цього ж року створено молодіжну секцію союзу, яку очолила Т. Мацевко. Таким чином, йшло як кількісне, так і якісне розростання союзу за напрямками діяльності.

Щодо останнього твердження, то 3 лютого 1996 р. Верховна рада союзу відкрила комісію з економічної співпраці. Згодом, 19 листопада 1996 р. при союзі заснували секцію правників та адвокатів. У пошуках джерел фінансування 1996 р. союз підписав контракт з фірмою «Еуроселектра» (Нові Сад) про співпрацю та матеріальну допомогу, яка надходила від торгової діяльності фірми з Україною. Союз, згідно з договором, сприяв налагодженню торговельним відносинам України та Союзної Республіки Югославії (Значнейши події 2006: 27).

Незважаючи на військові події 90-х рр., союз провадив активну культурну діяльність, спрямовану на співпрацю з Україною. Цьому сприяло налагодження дипломатичних відносин між країнами. 1993 р. у Белграді було відкрито консульство України в Югославії. Генеральним консулом став Володимир Примаченко, який розпочав співпрацю з членами союзу.

Значну роботу керівництво союзу проводило з організації вивчення української мови дітьми з українських родин. Союз допомагав подолати найбільшу проблему – забезпечення підручниками. 1994 р. через Генеральне консульство України в Белграді союз отримав і передав до української школи у Кулі 100 букварів і стільки ж читанок (Значнейши події 2006: 26–27).

Діяльність союзу 1995 р. була тісно пов'язана зі святкуванням 250-річчя переселення українців на землі югослов'ян. З цією метою створили Організаційну раду, до якої від союзу увійшли Ю. Тамаш і Я. Рамач. Насамперед союз 28 січня 1995 р. запропонував Організаційній раді запросити на святкування з України державну делегацію, представників товариства «Україна», творчі колективи з України, Польщі і Словаччини, представників українських громадських організацій Сербії тощо. Також у контексті відзначення ювілею у серпні 1995 р. у Руському Керестурі було проведено таборування української молоді (літня школа), в якій побували гості – Державний Закарпатський народний хор з Ужгорода та ансамбль «Лемковіна» з Польщі (Сакач 2002: 2).

До святкувань була приурочена наукова конференція, що проходила в Руському Керестурі. У роботі форуму взяли участь представники з України: професор І. Ющук, Л. Донець з Міністерства національності та міграції, етнограф Н. Стаценко. І. Ющук презентував наукову доповідь «Поезія Михайла Ковача як віддзеркалення історичної пам'яті». Від союзу на конференції виступали Ю. Тамаш, Я. Сабаш, Я. Рамач, М. Цап, Р. Мизь та ін.

У рамках святкування 250-річчя союз, за сприяння Покраїнського секретаріату з дотримання прав національних меншин, мав намір поставити кілька пам'ятних табличок видатним українцям Югославії. Зокрема, пропонували встановити відзнаки на будинках, у яких народилися Діонізій Няраді та Михайло Мудрий з Руського Керестура, Дюрдов Біндас з Нові Саду. Проте секретаріат відмовив, мотивуючи тим, що це справа місцевих органів влади. Також був зірваний друк книги «Шлях довжиною два з половиною століття», оскільки не зібрали кошти, дві третини яких мали надійти від спонсорів з Югославії (Сакач 2002: 2).

Основні святкові заходи відбувалися упродовж 23 серпня – 1 жовтня 1995 р. у Руському Керестурі, де оселилися перші українські переселенці. У святкуванні взяли участь й представники інших місцевостей Воєводини. Так, 19–21 травня 1995 р. ювілей відзначали у Нові Саді. Тут було організовано тематичну виставку малюнків, присвячених українській діаспорі, святковий концерт за участі ансамблю з України «Новояворщина», приїзд якого організував Р. Мизь.

У середині 90-х рр. відбулася знакова подія, яка засвідчила тісні наукові контакти активних членів союзу з Україною. Так, 1995 р. в Ужгородському університеті (з 2000 р. присвоєно статус національного) докторську дисертацію захистив Янко Рамач з Новісадського університету на тему: «Історія русинів Південної Угорщини» (Рамач 1995), яка стала результатом багаторічного вивчення історії русинства. Нині вчений продовжує плідно співпрацювати з українськими колегами та видавати нові праці з історії русинів-українців на Балканах (Рамач 2016а; Рамач 2017).

Окрім іншого, 1995 р. супроводжувався постійними клопотами, породженими військовими подіями на просторах колишньої югославської федерації. Генеральний консул України в Югославії В. Примаченко та Б. Олійник, голова Комісії з міжнародних відносин при парламенті України, у травні 1995 р. провели консультації з владою СРЮ про проблеми та потреби українців Югославії. Український дипломат та парламентар наполягали на врегулюванні найболючішого питання, виселення та переселення українців з місць їхнього постійного проживання. Складною залишалася ситуація у хорватській Славонії. Також порушувалася проблема, пов'язана з русинським питанням. В. Примаченко та Б. Олійник говорили про необхідність утвердження культурної та національної ідентичності русинів як частки українського народу (Сакач 2002: 3).

З середини 90-х рр. ХХ ст. Україна почала приймати молодь з просторів колишньої Югославії для навчання у своїх вищих школах. Велику роботу у цьому напрямі здійснив Союз русинів і українців Югославії.

Так, у 1994–1995 навчальному році в Україні навчалося 37 студентів з Югославії. Наступного року їх число зросло на чотири особи. Серед них українців було 38 осіб і по одному представнику сербської, чорногорської та словенської народностей (Сакач 2002: 3). Вищу освіту громадяни нових незалежних югославських республік здобували у різних містах України – у Львові, Києві, Івано-Франківську.

Важливими подіями була наповнена діяльність СРУЮ у 1996 р. Так, у березні на філософському факультеті Нові-Садського університету зусиллями членів союзу було відкрито кафедру української мови і літератури. У листопаді 1996 р. на базі цього факультету і за допомоги Сербсько-українського товариства було організовано симпозиум на тему: «Іван Франко і Сербія». Від союзу участь у форумі взяли М. Ковач, Ю. Тамаш, Я. Рамач, М. Цап, Д. Латяк та ін. Наприкінці року засідання Головної ради союзу присвятили важливій темі, яка, на думку членів союзу, з кожним роком ускладнювала життя української спільноти. Мова йде про так зване «русинське питання». Союз висловив свій протест проти нагнітання проблеми, спроб виокремити русинів як окремий народ. На засіданні вирішили черговий раз запропонувати співпрацю русинським та українським організаціям Югославії, зокрема «Руській матиці» і Товариству української мови, літератури і культури. Ніхто із керівників цих організацій не прийняв пропозицію союзу (Сакач 2004: 2). Разом з тим активну співпрацю союз розгорнув з Україною.

На прохання союзу наприкінці 1997 р. посол України В. Примаченко передав чергову партію (100 примірників) букварів до української школи у Вербасі. Також союз сам видавав книги. Так, 1998 р. видрукували працю Г. Костельника «Хроніка Руського Керестура», профінансовану Фондом дружби у Нові Саді. На початку 1999 р. вийшов збірник дитячих пісень Я. Фейси «Пупче», а восени цього ж року в Ужгороді коштом союзу вийшла збірка М. Ковача «Тиха вода», приурочена до його 90-річчя. Над перекладом збірки працювали Іван і Михайло Чендейови.

Презентація книги відбулася 17 грудня в Ужгородському державному університеті. На заході були присутні десятки гостей, частина з яких виступила з вітаннями. Про творчість М. Ковача доповідало близько двадцяти професорів університету. Також на свято приїхали гості з Києва. Зокрема член-кореспондент НАН України О. Мишанич, який розповідав про творчість ювіляра, про переклад його творів. М. Ковачу на святкування надійшло чимало вітальних телеграм з нагоди ювілею. Поздоровлення прислали Інститут літератури НАН України, Союз письменників України, Товариство «Україна-світ» та ін. Закарпатська обласна рада вручила М. Ковачу почесну грамоту за

персональний вклад у налагодження культурних зв'язків русинів та українців Югославії та Закарпаття (Звіт о роботі 2006: 43).

З 1998 р. союз розпочав роботу з організації літніх шкіл для дітей та молоді, які хотіли вивчати рідну мову. Перша така школа мала працювати 17–26 липня 1998 р. в Руському Керестурі. Свої приміщення безкоштовно їм надавав Освітній центр «Петро Кузмяк». Планувалося, що кошти на харчування учнів (75 динарів з особи) надасть уряд Сербії. Відтак на утримання школи із 70 дітей необхідно було 52 тис. динар. Проте держава виділила лише 10 тис. динар, що не дозволило реалізувати план з діяльності літньої школи у 1998 р. (Діялносц Союзу 2006: 38).

Але ця невдача не зупинила союзівців. Деякі проекти їм все ж вдалося профінансувати. Так, Ненад Богданович за підтримки союзу 1998 р. пройшов післядипломну практику в музичній академії ім. П. Чайковського у Києві. Тоді ж Марія Деберній з Вербаса стажувалася у науково-дослідній аптеці фармацевтичного факультету медичного університету Львова. Міністерство освіти України, на прохання союзу, у 1998–1999 навчальному році взяло на безкоштовне навчання Олесю Хому (декоративно-прикладне мистецтво), Бранку Лукич (графіка), Билянну Шипшич (міжнародні відносини) до Львівського університету на відповідні факультети (Діялносц Союзу 2006: 39).

Окрім вище згаданого, союз взяв участь в організації низки заходів, окремі з яких готував разом з колегами з України. Так, 1997 р. у Вербасі відсвяткували 70-річчя заснування Союзу русинських школярів. Цього ж року відзначили 100-річчя наукової експедиції етнографа В. Гнатюка, 90-річчя від народження священика з Вербаса отця Онуфрія Тимка. Цікаво, що на ювілеї останнього в храмі співав зведений хор з церковних громад Вербаса, Керестура, Коцура і Дюрдьова.

Велику популярність в українській діаспорі мали виставки, організовані союзом. Зокрема 24 липня – 3 вересня 1998 р. у Нові Саді демонстрували фотографії Василя Пилипюка, присвячені Дню незалежності України. 23 лютого 1999 р., теж у Нові Саді, було організовано святкування 185-ї річниці з дня народження Т. Шевченка. У рамках відзначення ювілею працювала виставка у музеї Воєводини, відбулися концерти в Нові Саді та Дюрдьово (Значнейши події 2006: 27).

Плідною була культурна діяльність союзу протягом 2000 р. За цей рік вийшло два номери (№ 2 і 3) офіційного видання «Голос Союзу». Друк другого номеру профінансував Секретаріат із забезпечення прав національних меншин, управління та регламентів Виконавча рада Воєводини, який виділив 6 тис. динарів, а також надійшли спонсорські кошти адвокатів Сімеона Сакача і Федіра Колесара (50 динарів від кожного). Третій номер «Голосу Союзу» було видано лише на спонсор-

ські кошти, виділені Володимиром Лікаром з Нові Саду. Видавнича діяльність, звичайно, не обмежилася лише випуском журналу. Так, Вербаська секція видала працю Ганни Тимко «Кухарка», яка була другим доповненим виданням 1938 р. Спонсорами видання виступили фабрика олії «Вітал» з Вербаса та холодокомбінат «АБЦ» з Руського Керестуру (Сакач 2006: 43).

У травні 2000 р. у Нові Саді союз проводив урочисті святкування з нагоди 10-річчя свого заснування. З доповідями виступили члени союзу Марія Сакач, академік Юліян Тамаш та отець Роман Мизь. Вітальне слово від гостей мав Средоє Лалич – голова Сербсько-українського товариства. У концерті, приуроченому ювілею, взяли участь колективи «Роса» та «Бата-бенд», виступ яких фінансували Михайло Біндас та отець Роман Мизь.

Секція союзу та КМТ «Дюра Кіш» з Шида організували 16 грудня 2000 р. літературний вечір, присвячений письменнику Михайлові Ковачу з нагоди його 90-ліття. У вечорі взяли участь поетеса Ірина Гарді-Ковачевич, письменник Володимир Кочиш, секретар союзу Сімеон Сакач та члени КМТ «Дюра Кіш» з Шида. 30 травня 2000 р. секція союзу з Нові Саду організувала урочисте відзначення 75-річчя з дня народження Дюри Варги та 60-річчя його плідної праці, спрямованої на забезпечення добробуту свого народу. Про ювіляра та його діяльність говорили Ірина Папуга, Дюра Латяк та Сімеон Сакач (Сакач 2006: 44).

Окремою сторінкою діяльності Союзу русинів і українців Сербії та Чорногорії є його робота у сфері освіти. За сприяння союзу з 14 лютого до 12 червня 2000 р. на філософському факультеті у Нові Саді було організовано курси з вивчення української мови. Викладачем працювала Людмила Попович, професор філологічного факультету Белградського університету. Курс відвідувало 30 осіб, які після закінчення навчання одержали дипломи. Цей проект профінансував Покраїнський секретаріат з реалізації прав національних меншин, управління та регламентів при автономній області Воєводина (АОВ).

У Києві 20–25 квітня 2000 р. відбувся семінар для вчителів української мови з діаспори. За допомоги союзу у семінарі взяли участь Мариця Лещишин з Кули та Володимир Рахман з Вербаса, які в тих місцевостях викладали українську мову. Дорожні витрати їм оплатив Покраїнський секретаріат з реалізації прав національних меншин, управління та регламентів АОВ.

На прохання союзу і за сприяння Державного комітету України у справах національностей та міграції було продовжено навчання в аспірантурі та стажування у Київському державному інституті театраль-ного мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого Володимиру Надю – дипло-мованому театральному режисеру з Руського Керестура. У 2000–2001

навчальному році за допомоги союзу на безкоштовне навчання до Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського на композиторський факультет було направлено Міодрага Єліча з Нові Саду. Мірославу Аміджич з Руми, яка на відмінно закінчила навчання у Київському національному університеті будівництва і архітектури (архітектурний факультет), було прийнято до аспірантури цього ВНЗ. Архітектурний факультет на безкоштовне навчання прийняв також Федора Ференца із Сремської Митровиці (Сакач 2006: 44).

У Нові Саді за сприяння та допомоги Союзу русинів і українців Сербії і Чорногорії 27 травня 2000 р. було створено Академічне товариство русинів і українців (АТРУ). АТРУ мало перебрати на себе обов'язки, пов'язані з діяльністю діаспорян у сфері освіти та науки. Одним з перших результатів роботи АТРУ була участь 4–5 листопада 2000 р. його членів у Київській науково-практичній конференції на тему: «Просвіта в українському закордонні: досвід, положення і перспектива». Делегатка від АТРУ Людмила Попович з Белграда виступила з доповіддю на тему: «Положення та перспектива розвитку українських студій у Сербії» (Сакач 2006: 44).

Упродовж 2000 р. Союз русинів і українців Сербії та Чорногорії провів значну організаційну роботу, спрямовану на розширення своїх підрозділів. Поряд з існуючими секціями у Руському Керестурі, Коцурі, Вербасі, Нові Саді, Молодіжної секції та Секції юристів, 16 червня 2000 р. було засновано секцію Союзу у Шиді, яку очолив Штефан Щурко, його заступником обрали Василя Мудрого, а секретарем - Саню Тиркайло (Сакач 2006: 43).

Активною позицією відзначився Союз русинів і українців Сербії та Чорногорії щодо захисту прав національних меншин Югославії. Так, на запрошення Першого форуму меншин «Відкритих перспектив» з Суботиці, який проходив 8–10 вересня 2000 р., від імені союзу брали участь академік Юліан Тамаш та журналіст Борис Варга. А 17 і 18 листопада члени союзу у складі Федора Колесара, Миколи Шанти, Сімеона Сакача та Велимира Паплацко взяли участь у семінарі з питань національних меншин, організованому Федерацією європейських меншин та Демократичним союзом хорватів у Воєводині на тему: «Національні меншини у Воєводині, теперішнє положення та перспективи».

Вагома частка діяльності союзу припадала на співпрацю з державними органами СРЮ, що було ознакою не лише активної громадської позиції організації, але й у такий спосіб союз намагався відстоювати інтереси представників українсько-русинської діаспори. Так, на початку 2000 р. союз звернувся з пропозицією до крайового секретаря П. Домонії скликати спільне засідання зацікавлених сторін з метою укладання домовленостей щодо організації та фінансового забезпе-

чення літньої школи в Руському Керестурі для русинських та українських дітей Воєводини, які не вивчають факультативно рідну мову. Але спільне засідання так і не відбулося, як і літня школа для русинських дітей. Організатори спромоглися лише на школу для українських дітей у Бачкому Петровцу.

Без офіційного попередження 3 жовтня 2000 р. директор РТВ «Нові Сад» заборонив транслявання програм всіх редакцій телебачення Нові Саду. Союз надіслав протест міністрові інформування в уряді Республіки Сербії та міністрові без портфеля Івану Седлаку, а також крайовим секретарям з інформування та забезпечення прав національних меншин, управління та регламенту з вимогою негайно анулювати заборону та дозволити подальшу роботу русинської редакції ТВ Нові Сад.

Завдяки цьому зверненню 5 жовтня 2000 р. редакція ТВ «Нові Сад» відновила роботу. Уже через десять днів Союз виступив з пропозицією ввести на ТВ «Нові Сад» програму українською мовою, що й було ухвалено керівництвом каналу. Також у жовтні 2000 р. союз черговий раз запропонував культурно-освітньому комітету Сербії відзначити нагородою ім. Вука Караджича найвідомішого українського письменника Югославії Михайла Ковача. Ця пропозиція не була схвалена керівництвом комітету.

16 листопада 2000 р. заступник союзного міністра національних та етнічних об'єднань Єлена Маркович прийняла у Белграді делегацію Союзу русинів і українців Сербії та Чорногорії у складі Марії Сакач, Федора Колесара, Миколи Шанти та Велиміра Паплацко, які ознайомили урядовця з діяльністю та планами союзу. 7 грудня 2000 р. відбулася зустріч тієї ж делегації союзу з крайовим секретарем із захисту прав національних меншин, управління та регламенту Тамашем Корхецом. Під час розмови союзівці ознайомили Т. Корхеца з проблемами союзу, окреслили можливі шляхи їх вирішення (Сакач 2006: 44).

Загалом активісти союзу вважали, що влада та її представники мало сприяли діяльності союзу. Як правило, чиновники висловлювали свою симпатію, схвалювали дії громадських організацій, але ні фінансової, ні правової підтримки не надавали, що ускладнювало виконання програми союзу (Сакач 2006: 45).

Згадана зустріч із крайовим секретарем Т. Корхецом була радше винятком – на ній союзівці просили 17 тис. динарів для проведення засідання Головної ради союзу та видання четвертого номера «Голосу Союзу». Вже наступного дня на рахунок союзу було перераховано 5 тис. динарів. Можливо, на таку оперативність вплинув контроль союзного міністерства. Суму, якої не вистачало, українцям надали спонсори. Інші обіцянки влади так і не отримали навіть часткової реалізації. Зокрема, міністр без портфеля при владі Сербії І. Седлак та крайовий секретар

із реалізації прав національних меншин, управління та регламенту П.Домоні обіцяли скликати круглий стіл представників усіх русинських та українських організацій з метою обговорення накопичених проблем, але захід так і не відбувся (Сакач 2006: 46).

Отже, Союз русинів і українців Сербії та Чорногорії за перших десяти років свого існування провадив активну діяльність, спрямовану на консолідацію української та русинської громад на землях південних слов'ян, насамперед Сербії. Їхня робота підтримувала самобутність не тільки українців та русинів регіону, але й на державному рівні союз активно відстоював права усіх національних меншин Сербії. Союз провадив плідно співпрацював з колегами з України, мав налагоджені відносини з українськими дипломатичними інституціями. У часи військового конфлікту у першій половині 90-х р. ХХ ст. союз за підтримки України та посольства організував низку заходів гуманітарного та культурного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

Діяльність Союзу 2006 – Діяльність Союзу у 1998 року // Глас Союзу. 2006. № 9. С. 38–42.

Звіт о роботі 2006 – Звіт о роботі союзу у 1999 року // Глас Союзу. 2006. № 9. С. 40–48.

Значнейши події 2006 – Значнейши події през 15 роки // Глас Союзу. 2006. № 9. С. 27.

Інтерв'ю з головою – Інтерв'ю з головою Союзу русинів-українців Сербії Богданом Віславським. URL: <http://lemky.lviv.ua/?p=5877#more-5877> (останній перегляд: 5.07.2018).

Рамач 1995 – *Рамач Я.* Історія русинів Південної Угорщини: автореф. дис. ... док. іст. наук. Ужгород, 1995. 52 с.

Рамач 2016 – *Рамач Я.* На крижнем драги: Руснаци у Югославії од 1918–1941 року. Нови Сад: Руске слово, 2016. 381 с.

Рамач 2016 – *Рамач Я.* Огляд історії русинів у Югославії (1918–2000) // Сумська старовина. Сумський державний університет. 2016. № XLIX. С. 5–22.

Рамач 2017 – *Рамач Я.* Руснаци у Новим Садзе од 60-их рокох XVIII по кінець XIX века // Русинистични студии. Нови Сад, 2017. № 1. С. 123–141.

Румянцев 2008 – *Румянцев О.* Галичина – Боснія – Воєводина: українські переселенці з Галичини на території югославських народів в 1890–1999 роках. Київ: ФАДА, ЛТД, 2008. 256 с.

Саган 2012 – *Саган Г.* Югослов'яни у ХХ столітті: громадські та культурні зв'язки з Україною. Київський університет імені Бориса Грінченка; Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН

України. К.: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 568 с.

Сакач 2002 – *Сакач С. Діялносц Союзу у 1995 року // Глас Союзу. 2002. № 5. С. 2–4.*

Сакач 2004 – *Сакач С. Діялносц Союзу у 1996 року // Глас Союзу. 2004. № 6–7. С. 2–4.*

Сакач 2005 – *Сакач С. Союз после петнац рокох // Глас Союзу. 2005. № 8. С. 2–4.*

Сакач 2006 – *Сакач С. Звіт про діяльність Союзу за 2000 рік // Глас Союзу. 2006. № 9. С. 43–48.*

Хроніка – Хроніка // Глас Союзу. 2006. № 9. С. 1.

REFERENCES

Anon. (2006) *Diyalnosts Soyuzu u 1998 roku* [Activities of the Union in 1998]. *Glas Soyuzu. 9. pp. 38–42.*

Anon. (2006) *Zvyt o roboty soyuzu u 1999 roku* [About the work of the Union in 1999]. *Glas Soyuzu. 9. pp. 40–48.*

Anon. (2006) *Znachneyshy podiyi prez 15 roky* [Major events for 15 years]. *Glas Soyuzu. 9. pp. 27.*

Vislavsky, B. (n.d.) *Interv"yu z golovoyu Soyuzu rusyniv-ukrayintsiv Serbiyi Bohdanom Vislavs'kym* [Interview with the head of the Union of Rusin-Ukrainians of Serbia Bogdan Vislavsky]. [Online] Available from: <http://lemky.lviv.ua/?p=5877#more-5877> (Accessed: 5th July 2018).

Ramach, Ya. (1995) *Istoriya rusyniv Pivdennoyi Uhorshchyny* [History of Rusins of Southern Hungary]. Abstract of History Dr. Diss. Uzhhorod.

Ramach, Ya. (2016a) *Na krizhnem dragy: Rusnatsy u Yugoslavyy od 1918–1941 roku* [At the crossroads: Rusnatsy in Yugoslavia from 1918-1941]. *Novy Sad: Ruske slovo.*

Ramach, Ya. (2016b) *Ohlyad istoriyi rusyniv u Yuhoslaviyi (1918–2000)* [Review of the History of Rusins in Yugoslavia (1918–2000)]. *Sums'ka starovyna. Sums'ky derzhavnyy universytet. 50. pp. 5–22.*

Ramach, Ya. (2017) *Rusnatsi u Novim Sadze od 60-ykh rokakh XVIII po konets XIX vika* [Rusins in Novy Sad from the 1760s to the 19th century]. *Rusynystychny studyyi. 1. pp. 123–141.*

Rumyantsev, O. (2008) *Halichina – Bosniya – Voyevodyna: ukrains'ki pereselentsi z Halichini na teritoriyi yugoslavs'kykh narodiv v 1890–1999 rokakh* [Halychyna - Bosnia - Voyvodina: Ukrainian settlers from Galicia in the territory of Yugoslavian peoples in 1890–1999]. *Kyiv: FADA.*

Sagan, Kh. (2012) *Yuhoslov'yany u XX stolitti: gromads'ki ta kul'turni zv'yazky z Ukrainoyu* [Yugoslavia in the twentieth century: social and cultural ties with Ukraine]. *Kyiv: Un-t im. B. Hrinchenka.*

Sakach, S. (2002) *Diyalnosts Soyuzu u 1995 roku* [Activities of the Union in 1995]. *Glas Soyuzu*. 5. pp. 2–4.

Sakach, S. (2004) *Diyalnosts Soyuzu u 1996 roku* [Activities of the Union in 1996]. *Glas Soyuzu*. 6–7. pp. 2–4.

Sakach, S. (2005) *Soyuz posle petnats rokov* [The Union after 15 years]. *Glas Soyuzu*. 8. pp. 2–4.

Sakach, S. (2008) *Zvit pro diyal'nist' Soyuzu za 2000 rik* [The activities of the Union in 2000]. *Glas Soyuzu*. 9. pp. 43–48.

Anon. (2006) *Khronika* [Chronicle]. *Glas Soyuzu*. 9. p. 1.

Саган Галина Васильевна – доктор исторических наук, доцент, профессор кафедры всемирной истории Киевского университета им. Б. Гринченко (Украина).

Саган Галина Василівна – доктор історичних наук, доцент, професор кафедри всевітньої історії Київського університету ім. Б. Грінченка (Україна).

Galyna V. Sagan – Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine).

E-mail: galinasagan@gmail.com